

Mentzos, Stavros. *Přehled psychodynamiky: funkce psychických poruch.*

Praha: Portál, 2012. 287 stran.

Z německého originálu *Lehrbuch der Psychodynamik*, Göttingen (2009), přeložila Lucie Simonová.

Univ.-Prof. Dr. med. Stavros Mentzos¹ publikuje intenzivně od poloviny minulého století. Lze ocenit, že se vrací, podrobněji než bývá zvykem, k myšlenkám a dílu Sigmunda Freuda, je zaujat jeho dílem z nových perspektiv. Zabývá se zvláště možnostmi dalšího výkladu psychoanalytického pojetí diagnózy a terapie nejen u Freuda, ale také u jeho žáků a stoupenců činných v oblasti hlubinné psychologie.

Omezení výuky a studia psychoanalýzy diktované u nás dřívější ideologií a *vědeckým světovým názorem* potvrzuje oprávněnost autorova kritického postesknutí o povrchnosti přístupu k jednomu z hlavních kvazistabilizovaných směrů psychologického myšlení. Byla to kulturní a profesionální ostrakizace vyvěrající z paranoidních a nenávistných hlubin ideologie komunistické diktatury, ostrakizace, která vyloučila zmíněný trend hlubinné psychologie. Hlubinná psychologie byla zařazena mezi tzv. buržoazní pavědy kaceřované podle ideologického diktátu vylučujícího z povědomí v bláhovém domnění věčných časů platnosti své nadvlády. Avšak naivně poslušné pronásledování „pedologických úchylek“ podle sovětského vzoru očekávaně ztroskotalo. Byl to svého druhu boj proti bolševníku, který u nás tak jako v přírodě přinesl skromné výsledky. Vývoj událostí potvrdil dočasnost takových dojmologií.

Základní ideou monografie je názor autora, že diagnostika psychických poruch dosud nepodává dostatečné vysvětlení jejich funkcí; právě to se autor snaží doplnit u této diagnostiky. Po shlédnutí hlavních titulů Mentzosových knižních a časopiseckých publikací seznáme, že předložená monografická učebnice završuje jeho koncepci: je svorníkem a esencí většiny jeho jednotlivých publikačních projektů, zabývá se psychodynamickými procesy, které jsou bazální pro symptomy psychických poruch.

Prof. Mentzos hned v předmluvě jednoznačně konstatuje oprávnění svého usilování slovy: *„Dynamika duševních poruch, tedy souhrn částečně nevědomých a komplikovaných procesů skrývajících se pod povrchem manifestní symptomatologie těchto tzv. poruch, je současnou psychiatrií bohužel považována pouze za okrajové téma. Dokazují to zejména mezinárodně uznávané velké klasifikační a diagnostické systémy, jako jsou ICD a DSM. Tyto klasifikace se zabývají výhradně popisnými psychopatologickými znaky a jejich kvantitativním stanovením pomocí operacionalizace, což následně vede ke stanovení diagnózy“*... s cílem *„psychodynamizovat operacionalizaci ICD-10 a DSM nebo částečně zpochybnit či nahradit určité diagnostické kategorie“* (ss.10, 12), a to je oprávněná výtku. Autorova další slova objasňují zcela jeho motivační záměr, kterým jsou dva důvody. Ten první vede k názoru, že je potřebné a *„...smysluplné napojit psychodynamiku na stávající psychiatrické klasifikace, a to bez ohledu na jejich problematiku“* a na to nutně navazuje *„psychodynamizace diagnóz“*, čímž se zabývá druhá část textu. Druhý motivační záměr vede autora k potřebě zabývat se funkcí a dysfunkčností duševních poruch.

Forma a obsah monografie

Z hlediska formálního sestává učebnice (288 stran) ze tří dílů. Bibliografie obsahuje odkazy na 162 publikací anglosaské, francouzské a německé provenience. Nejvíce jsou v literatuře zastoupeni S. Mentzos (18 odkazů) a S. Freud (12 odkazů). Odkazy jsou v počtu sedmi uváděny průběžně pod čarou, tabulky jsou tři a obrázků je osm.

¹ Více o autorovi na jeho webových stránkách: <http://www.stavrosmentzos.de/vita.html>

První díl

Obecná psychodynamika obsahuje kapitoly 1. – 6.: Duševní poruchy jako funkční obrazce /1/, Konflikt jako základ psychodynamiky /2/, Obranné mechanismy a módy zpracování konfliktů a traumat /3/, Psychodynamické modely utvářené v rámci psychoanalýzy /4/, Procesy symbolizace a průběh mentalizace /5/, Psychodynamika snu /6/.

V prvním dílu autor nejenže rekapituluje významné kategorie tradiční psychoanalýzy, nýbrž v každé kapitole přičiňuje své poznatky a volí nové prostředky uplatitelné při petrifikaci vlastního specifikujiícího kategoriálního pojetí. Např. specifikace „Model tří sloupů“, která je do jisté míry paralelou a svým způsobem též autorovou revizí klasické vazby id-ego-superego Freudova konstruktů.

Druhý díl

Speciální psychodynamika

Kapitoly 7. až 19. obsahují popisy jednotlivých poruch jako funkčních obrazů, což je autorův záměr, kterým usiluje nejen diagnostickou tradici rozvíjet, prohloubit a specifikovat.

Vychází ze základního srovnávání nozologické versus psychodynamické trojdimenzionální diagnostiky. Jak bylo naznačeno, koná tak se záměrem psychodynamizace diagnóz nebo částečného doplnění ev. nahrazení určité diagnostické kategorie. K podpoře orientace a řádu kategorií jeho pojetí trojdimenzionální diagnostiky a klasifikačního systému dává přednost modu obrany a kompenzace, vycházejí z dimenzí modu, konfliktu a úrovně organizace.

V obecnosti zde kromě sdělených základních témat pojednává ještě: krizi koncepce neurózy, přesvědčení autora o tom, že „normalita“ a „porucha“ jsou uchopitelné právě jako psychodynamické kontinuum, nikoliv jako neslučitelné diferencované protiklady. V teoretické úvodní sedmé kapitole druhé části učebnice (a rovněž v kapitolách třetího dílu monografie) se pouští do diskurzu s řadou autorů, aby se dobral k možnosti uchopení operacionalizované psychodynamické diagnostiky (OPD) jako alternativy trojdimenzionální diagnostiky. Dosavadní výklad psychických poruch, které jsou obsaženy v jednotlivých kapitolách této nejobsažnější části učebnice, je podroben kritické analýze z aspektů autorem uvedených, a je hodnocen v nové specifikaci podle prostředků autorem dané dimenze.

Z uvedených stanovisek autora se v kapitolách druhého dílu seznamujeme s módy zařazených poruch. Jsou jimi: Hysterie a hysterický modus – Obsedantní neuróza a obsedantně-neurotický modus – Fobický a úzkostně-neurotický modus – Deprese a depresivní modus – Depresivní konflikt a dvě nejčastější varianty deprese – Poruchy osobnosti (obecně a jednotlivě) – Závislý a perverzní modus zpracování konfliktu a traumatu – Psychosomatický modus zpracování konfliktu a traumatu – Psychotický modus zpracování konfliktu a traumatu – Psychodynamika schizofrenie – Neurobiologie psychóz – Psychosomatózy mozku.

Pozoruhodné je, jak autor postupuje podle svého modelu a přináší nové úhly pohledu na pojednávanou tematiku. Ty však nemusí být čtenáři zcela neznámé a cizí. Za významné považujeme, že čtenáři, uvažujícímu paralelně, může často scházet „jen“ kontext autorova modelu.

Třetí díl

Zdůvodnění nově zavedených modifikovaných konceptů

V kapitolách 20. až 24. autor reflektuje své zavedené *nové koncepty, modifikace, teorie a metafory, objasňuje je a zdůvodňuje*. V předmluvě k třetímu dílu monografie prof. Mentzos připravuje čtenáře na důvody svých postojů a regulací, nových psychodynamických hypotéz a komparací. Na poměrně nerozsáhlém prostoru se zabývá srovnávací psychodynamikou –variantami disociace mezi obsesí a bludem, klaustrofobií a agorafobií a relativizací kategoriální diagnostiky.

Zabývá se otázkami bipolárního modelu, jeho vznikem, aspekty, významem, jeho využitím u psychóz, poruch osobnosti, jeho koncepty u Freuda. Zaujaly ho blízké fenomény u Racamiera, Lichtenberga, Balinta, Lacana, Kapfhammera, Sandlera, Melanie Kleinové.

Vrací se zde ke své psychosociální studii pojednávající o významu *kaskád utváření já a my*, pojednává o relevantnosti bipolárního modelu a všímá si jeho významu prospívajícímu porozumění napětí mezi pohlavími (podle studií, které publikoval R. Reiche). Další, krátké kapitoly jsou věnovány:

22/ Funkci dysfunkčnosti, která je „všudypřítomným principem“ ve vazbě k symptomu a symptomatické terapii jako dg. a pst. indicií a elementu funkce.

23/ Metaforické konceptualizaci v podobě modelu tří sloupů, bludných kruhů a metafory nadjá konta. Zde zaujme podkapitola ve formě závěrečné poznámky, kterou autor uvádí z přesvědčení, že pomůže vyhnout se nedorozuměním. Ve vztahu k tématu jeho učebnice se to týká postoje vůči vlastnostem chování pseudosociálního a sebeobětujícího.

24/ Poslední, čtyřicetátou kapitolu monografie autor nazval praxeologicky *Místo doslovu: vše důležité v jedenácti bodech*, kde velmi srozumitelně v této kapitole uvádí závěrečná shrnutí významných přínosů své monografické učebnice sub body I. až XI.

Shrnutí a závěr

Monografická učebnice prof. Dr. med. Stavrose Mentzose je co do obsahu obsažná a co do formy úhledně uspořádaná kniha. Podobná publikace v naší odborné psychologické literatuře snad ještě vydána nebyla – až jiným směrem orientovaná díla jakými jsou např. esejistická studie Rudolfa Starého o analytické psychologii C. G. Junga, a monografické publikace J. Gráce – *Psychológia mravnosti a Kapitoly edukačnej psychológie*.

Psychodynamický přístup (někdy označovaný jako hlubinná psychologie) vesměs navazuje na psychoanalýzu Sigmunda Freuda a zkoumá především psychodynamickou diagnostiku a psychodynamickou psychoterapii osobnosti. Cílem je seznámení se současným pojetím psychodynamické diagnostiky a psychopatologie. Součástí jednotlivých kapitol je seznámení s teorií a kasuistickými podklady a nacházení nových pohledů a přístupů k původním, podle autora komplikovaným konstrukcím, ať už metapsychologickým či hypotetickým.

Profesor Stavros Mentzos považuje tradovaný způsob stávající deskripce nálezů diagnostikovaných poruch za neúplný a proto nedokonalý. Z toho důvodu mu vytyká nedostatečnost. Jestliže psychoanalytické teorie podle autora dosti povrchně zkoumají, jak nevědomé síly ovlivňují vzájemné vztahy myšlenek, pocitů a činů, schází mu detailnější přístup k diagnostikovaným poruchám, přístup zprostředkující funkci psychických poruch, který by podrobně vyhodnocoval zjištěnou situaci poruchy. Klasický popisný přístup

k diagnostice psychických poruch je pro psychiatra a psychoanalytika Stavrose Mentzose nedostatečný.

Dynamizaci autor nachází v prostředcích svých názorných modelů a metafor, přičemž se zčásti opírá o náhledy L. Fulgencia na Freudovy metapsychologické spekulace a také dřívější úvahy o spontánních gestech. Zmiňuje také D. W. Winnicottova pojednání týkající se poruch z oblasti psychiatrie vztahující se na infantilní procesy zrání a rovněž na formující působky prostředí.

Prof. Stavros Mentzos splnil cíl monografie, ve které seznamuje čtenáře se svým současným pojetím psychodynamické diagnostiky a psychopatologie na základě mnohaletých studií psychodynamických procesů, které jsou v základech symptomů psychických poruch.

Publikaci doporučujeme ke studiu a praktickému využití s přáním radosti z přečteného.

Jiří V. Musil

O autorovi

Prof. PhDr. Jiří V. Musil, CSc. je řádným členem oborové rady, školitel doktorandského studia a garant výuky klinické psychologie na katedře psychologie Filozofické fakulty Trnavské univerzity v Trnavě.

Kontakt: anastasia.anastasia@seznam.cz

Musil, V. J. (2012). Přehled psychodynamiky: funkce psychických poruch [recenze]. *E-psychologie* [online], 6 (4),50-53 [cit. vložít datum citování]. Dostupný z WWW: <<http://e-psycholog.eu/pdf/musil-rec.pdf>>. ISSN 1802-8853.